Мэҥэ-Хаҥалас улууһун Алтан орто уопсай үөрэхтээһин оскуолатын алын кылааһын учуутала
Билюкина Матрена Николаевна

Саха оҕотун туһалаах дьарыга

Начальнай уопсай үөрэх саҥа стандартын олоххо киллэриигэ оскуола сүрүн сыала: .үөрэх кэмигэр уонна үөрэ5и таһынан дьарыктарга кыра кылаас үөрэнээччилэригэр УУД иҥэрии буолар.

Тыа сирин оскуолатыгар, саха о5отугар сөптөөх билиини, сайдыыны, олоххо бэлэмниир сатабылы уруок таһынан дьарыктарга биэриэххэ, үөрэтиэххэ сөп. Билигин дьон, ордук эдэр ыччат тыа сиригэр олохсуйа, үлэлии-хамсыы сатаабаттар. Тыа сиригэр ыраас салгына, сибиэһэй аһа-үөлэ, тыыннаах айыл5ата, бэйэ дьо5урун боруобаланарга кыа5а, киһи киһиэхэ сыһыанын үчүгэй өрүттэрэ о.д.а. барыстаах туһалаах өртө элбэ5э биллэр. Ол эрээри ону кыра сааскыттан билэ, сыаналыы эрэ үөрэннэххинэ таба өйдүөҥ уонна сөптөөх түмүк оҥостуоҥ.

Ол иһин мин кылаас таһынан дьарыкка «Саха о5отун туһалаах дьарыктара» диэн программа оҥордум. Тыа сирин о5ото төрүттэрин сүрүн дьарыктарын, хайдах олорон, үлэлээн-хамсаан, иитиллэн кэлбиттэрин билиэхтээх, сатыахтаах, уратытын, туһатын уонна барыһын билиэхтээх. Тыа сирэ куораттан итэ5эһэ суох кэрэлээ5ин, саха киһитэ тыа сиригэр олордо5уна өссө сайдыахтаа5ын, доруобай, чөл куттаах буолуохтаа5ын өйдүөхтээх. Ону билэргэ о5о кыра эрдэ5иттэн иллэҥ кэмин туһалаахтык туһаныахтаах, халтайга ыытыа суохтаах. Маҥнайгы үктэллэри кылаас таһынан туһалаах дьарык үөрэтиэ. О5о тутта-хапта сылдьыытыттан, бэйэни сатаан көрүнүүтүттэн са5алаан, дьиэ5э-уокка туһаны а5ала, дьиэ ис-тас үлэтин үлэлии, төрүттэрбит төрүт дьарыктарын билэ, бэйэлэрин саастарыгар сөптөөх туһалаах дьарыктаах буола улаатыахтаах, улаатан истэхтэрин аайы ылбыт сатабылларын сатаан туһанар, өссө аа5ан-суоттаан, барыстаах өртүн талар, бэйэтэ проектыыр, сатабыллаах хаһаайын, үлэһит буоларга бэлэмнэниэхтээх. Программа 4 сылга үөрэтиллэр.

Маҥнайгы кылааска – 33 ч. II- 34 ч., III-34 ч., IV – 34 ч. Сыл аайы темалар уларыйбаттар, ол оннугар кэҥэтиллэн, дириҥэтиллэн иһэллэр. Оонньууттан саҕалаан практическай хабааннаах үлэ ыытыллар.

Программа сыала: Саха о5отун тыа сирин оло5ор-дьаһа5ар, үлэтигэр-хамнаһыгар, киһи киһиэхэ сыһыаныгар үөрэтии, уһуйуу.

Программа төрүөтэ: Аныгы кэмҥэ оҕо компьютерга, телевизорга элбэх бириэмэни биэрэн салгыҥҥа, айылҕаҕа сылдьара аҕыйаабытын, тыа сирин үлэтигэр-хамнаһыгар сыстаҕаһа суох буола улаатарын, төрөппүккэ көмөтө итэҕэс буолбутун билэбит. Онтон сылтаан доруобуйалара мөлтүүр. Уопсай сайдыыларыгар, иитиллиилэригэр оҕустараллара биллэр суол. Оттон тыа сирин дьонун сүрүн дьарыктара сүөҥү иитиитэ, оҕоруот аһын олордуу, бултааһын, балыктааһын, от-мас бэлэмэ буолар. Ити үөрүйэхтэри

иҥэрэн, аныгы кэм ирдэбилинэн өссө былааннаан, бэйэлэрэ бырайыактаан, ааҕан-суоттаан туһанар дьоҕурдарын иҥэрии, ол эбэтэр экономическай төрүттэргэ олоҕуран дьаһаналларыгар иитии-үөрэтии аныгы олох көрдөбүлэ буолан иһэр.

Соруктар

- Бэйэни көрүнүү сатабылларын иҥэрии;

-тыа оло5ун уратыларын билиһиннэрии;

-иллэҥ кэми туһалаахтык дьаһаныы үөрүйэхтэрин иҥэрии, үлэ үөрүйэхтэригэр уһуйуу;
- уолу, кыыһы иитиигэ төрүттэрбит ньымаларын туһаныы,
-чугас дьоҥҥор- сэргэ5эр, тулалыыр эйгэ5эр харыстабыллаах сыҥыаҥҥа иитии;
-хаһаайыстыбаны көрүү сатабылларыгар үөрэтии, тыа сирин оло5ор- дьаһа5ар интэриэһи үөскэтии,
-тыа сирин оло5ун экономическай барыстарын аа5ыы-суоттааһын.

Сабаҕалааһын:

оҕо бу дьарыктар нөҥүө тыа сирин олоҕо, үлэтэ-хамнаһа, айылҕата киһи сайдыытыгар, доруобуйатыгар туһатын өйдүөҕэ, бириэмэтин туһалаахтык атааларга үөрэниэҕэ, инники олоҕор дьарыгын таба тайанарыгар көмөлөөх буолуоҕа.

Принциптэрэ:

- о5о сааһыгар сөптөөх;
- интэриэһинэй, билиини биэрэр;
- теорияны кытта практическай чаастаах;
- өй-санаа өртүнэн сөп түбэһэр.

Үлэ көрүҥнэрэ:

- Оонньуу көрүҥэ;
- Сорудахтаах анаммыт үлэ;
- Айар үлэ;
- Практическай үлэ;
- Чинчийэр үлэ;
- Проектыыр үлэ;
- Анализтыыр, түмүктүүр үлэ.

Түмүктэрэ:

Бэйэ сайдыытын түмүктэрэ (личностнай):

- Оҕо бэйэтин бэйэтэ көрүнэ үөрэнэр

-саха төрүт дьарыктарын, тыа сирин уратыларын маҥнайгы өйдөбүллэри ылыы;

-о5о тыа сирин оло5ун туһатын өйдөбүллэрэ; (тыа сирин олохтоо5о, айыл5а, социальнай уратылар)

Метапредметнай түмүктэр:

- түмүгү сыаналааһын;

- сыыһаны, баар чахчыны таба сыаналаныы, көннөрүнүү;

- кыайбата5ы туоратарга күүһү түмүү; хос оңоруу, өһүргэммэккэ атын киһи көмөтүн ылыныы;

- үөрэ-көтө соруда5ы толоруу, үлэлээһин.

Коммуникативнай түмүктэр:

- Ыйытыыны сатаан ыйытар; көмө5ө наадыйарыттан кыбыстыбат; туохха ыарыр5аппытын этэр;
- Атыттарга көмөлөһөр, кыттыһар:
- Сыалын соругун, тугу оңоруохтаа5ын билэр, сорудахтарын таба наардыыр;
- Атыттары кытта дуогабардаһар, үлэтин үллэстэр;
- Бэйэтин санаатын, былаанын атыттары кытта үллэстэр, көмүскүүр,
- Дьону кытта үлэлииригэр салайсар, сөп түбэһэр, мөккүһэр.

Познавательнай:

- Проблеманы туруорар, сатаан этэр;
- Сургунан уонна тылынан айар, көмүскүүр, чинчийэр;
- Түгу билбитин, тулалыыр эйгэтин туһунан сатаан бэлиэтэнэр, ИКТ туһанар, схеманы оңорор;
- Буолбуту биричиинэтин, то5отун чинчийэн булар.

Билиини, сатабылы, үөрүйэхтэри сыаналааһын

(ситиһиллибит билиини, үөрүйэхтэри, сатабыллары сыаналааһыңңа тестар; проектар; айар үлэлэр, бэйэ сыаналаныыта; түмүктээһинэ, кэтээн көрүү киириэ)

1 кылаас – ыйытык; тест; кэпсэтии; кэтээн көрүү; төрөппүт санаата.

II – IV кылаастар – тест, бэйэни сыаналаныы, мини-проектар, айар үлэ, күрэх, выставка.

Бэйэни сыаналаныы: 1 кылааска учуутал, төрөппүт, 2-4 кылаастарга Бэйэни сыаналаныы дневнигэ «Мин ситиһиилэрим».